

Vrací se orel mořský i k nám ?

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) se právem uchází o titul jednoho z našich největších ptačích druhů. Rozpětí přes 3 m jej skutečně určuje k tomu, aby jeho pozorování bylo mimořádným zážitkem. Před několika desítkami let se zdálo, že tento krásný dravec již u nás vymizel. Vzpomínám, jak jsem v době svých studií v roce 1962 navštívil „ostrov mořských orliaků“ na Dunaji u Palkovičova, kde bylo poslední hnízdiště v tehdejší ČSSR. Krátce nato již hnízdění i na této lokalitě vymizelo a předpokládalo se jen, že orli mořští hnízdí ještě na protilehlé maďarské straně Dunaje. V Čechách zanikla poslední jihočeská hnízdiště již velmi dávno, na konci 19. století, na Moravě pravděpodobně hnízdil ještě ve dvacátých letech minulého století u Lanžhota. Nejméně od druhé světové války chyběl tedy orel mořský v Čechách jako hnízdič již úplně a na Slovensku vymizel začátkem sedmdesátých let. Když jsme v letech 1973-1977 prováděli mapování ptactva tehdejší ČSSR pro mezinárodní hnízdní atlas, nehnízdil již orel mořský nikde.

Nová historie usazování orla mořského začala v osmdesátých letech na Třeboňsku, kde se postupně stále později do hnízdní sezóny zdržovali zimující jedinci orla mořského. Možnost jejich zahnízdění byla podpořena vypuštěním uměle odchovaných jedinců a v roce 1984 bylo pozorováno první úspěšné hnízdění. Oba ptáci v páru byli uměle vypuštěni. Pak již hnízdění na Třeboňsku pokračovalo a v devadesátých letech již šlo o cca 10 párů. Hnízdící páry se objevily i v dalších částech jižních Čech, na Českobudějovicku, Jindřichohradecu a Písecku. Od roku 1993 začali orli mořští hnízdit i na Českolipsku a hnízdě-

ní se rozšířilo až k Rumburku. Koncem devadesátých let minulého století se objevila hnízda i u Nymburka, v Brdech, v Českém Ráji a na přehradě Želivka. Po roce 2000 pronikl orel mořský jako hnízdič i na Blatensko a pravděpodobně hnízdí i u Lipenské přehrady na Šumavě. Také na jižní Moravě bylo hnízdění orlů mořských prokázáno. První, ovšem neúspěšný pokus byl již v roce 1984, další v roce 1988. Dá se říci, že se zde každoročně pokouší o hnízdění nejméně 3 páry, ale úspěšné zahnízdění bylo až roce 2004.

Naše západočeská oblast zůstávala dlouho stranou. Až v roce 2004, kdy jsme začínali souvislé mapování ptáků Slavkovského lesa, jsme zjistili přítomnost jednoho páru. Ten se potuloval v širším okolí Chodové Planě a rybníku Regent, takže přímo při sčítání jej zaznamenali mapovatelé zpracovávající čtverce u Chotěnova, Ovesných Kladrub a Holubína. I nadále jsme v této oblasti sahající ve směru sever-jih od Ovesných Kladrub k Trstěnicím a ve směru východ-západ od Mariánských Lázní k Planě u M.L. vídali během léta potulující se pár orlů mořských. Bylo zřejmé, že případné hnízdění je „na spadnutí“.

A skutečně, na jaře roku 2005 se povedlo hnízdo nalézt. Z pochopitelných důvodů neuvádím jeho přesné umístění, laskavý čtenář se musí spokojit se skutečností, že lokalita je kdesi ve výše zmíněné široké oblasti. Hnízdo bylo umístěno na vysokém smrku s ulomenou špičkou a v průměru nebylo příliš velké, podle odhadu učiněného ze země to bylo cca 2 m. Bylo asi 15-17 m nad zemí a smrk stál v malé světlině v řidším starém smrkovém porostu, ve vzdálenosti jen asi 50 m od okraje lesa. Samice zřetelně seděla na snůšce. Během hnízdění vylezl objevitel hnízda, lesník pan Možíš, na nepříliš vzdálený smrk, odkud bylo vidět do hnízda a pořídil fotodokumentaci. Po vylíhnutí bylo na hnízdě vždy jediné mládě, při prvních pozorováních se zdálo, že za ním na hnízdě je jakýsi předmět, který byl asi mrtvolkou druhého

mláděte. Zdá se tedy, že průběh byl u orlů obvyklý, ze dvou snesených vajec se vylíhla dvě mláďata ve značném časovém odstupu a menší a mladší mládě bylo zřetelně handicapováno při krmení a nakonec uhynulo. Mládě, které na hnízdě zůstalo, vylétlo zhruba na přelomu června a července.

Po tomto úspěšném hnízdění jsme se těšili, jak se v roce 2006 hnízdění zopakuje. Ze začátku se vše vyvíjelo příznivě. 8. února, kdy v okolí hnízda byla ještě dosti vysoká vrstva sněhu, jsme při návštěvě hnízda pozorovali oba orly proletující společně v nevelké vzdálenosti od hnízda. 3. března pak byl pár již u hnízda, samice z něj vylétla a brzy se k němu zase vrátila, zdálo se tedy, že již začínala sedět na snůšce. Omezili jsme návštěvy na minimum a hnízdo jsme navštívili až počátkem května. Jeden jedinec se zdržoval v okolí hnízda, na hnízdě však druhý pták neseděl. Když i opětovně nebyl zjištěn na hnízdě ani sedící dospělec, ani pohyb mláďat, začátkem června pan Možíš vylezl na hnízdo a našel na něm dvě různě velká mrtvá mláďata. Kolem ležely ryby, především kapři, kteří byli celí, nenatraní na části. U hnízda se prokazatelně zdržoval jediný orl. Šlo zřejmě o samce, který po zmizení samice nosil dále potravu na hnízdo. Ten ji však neumí mláďatům „naporcovat“ a mláďata byla příliš malá, aby velké ryby zmožila sama. Oba orlíci tedy uhynuli hladem, zdánlivě uprostřed dostatku potravy. Kam zmizela samice se nepovedlo zjistit, i když jsme usilovně pátrali, zda ji někde nenajdeme mrtvou ležet. Proto vzniklo podezření, že samice byla pytlácky zastřelena či jinak zlikvidována a její tělo zakopáno či jinak zničeno. Ani vyšetřování policie v této věci nebylo úspěšné a tak se dodnes nepovedlo spolehlivě zjistit, co bylo příčinou zmizení samice. Náhodné usmrčení z přirozených příčin je však nepravděpodobné, neboť v tom případě by se s velkou jistotou našlo její mrtvé tělo. Samec byl i nadále pozorován v širším okolí, po celý podzim pak nebylo vidět jiného orla.

V prosinci však byla pozorována dvojice, i když v území dosti vzdáleném od původního hnízdiště. Obdobná pozorování jsou k dispozici i z ledna 2007.

První dobře dokladovaný pokus o zahnízdění orla mořského je tedy dosti smutným příběhem. Sice se zdá, že se osamělému samci povedlo najít partnerku, takže hnízdění snad bude pokračovat, zůstává však i podezření, že letošní hnízdění bylo ukončeno zloajným lidským zásahem, a pak může podobné nebezpečí hrozit i do budoucna.

Na druhé straně je potěšující, že zmíněný pár není v naší oblasti jediný. Již od roku 2004 se další pár orlů mořských vyskytuje v komplexu borových lesů mezi rybníky v okolí osad a obcí Nová Hospoda, Lhota u Tachova, Jemnice, Tisová u Tachova, Ostrov u Tachova, Hlinné, Nová Strast a Lhotka u Tachova. V předjaří roku 2004 zaregistroval místní zemědělec orly mořské u hnízda na borovici v lese ve východní polovině této oblasti. Podle jeho poměrně častých sledování se zdá, že orlí měli snůšku, ale během inkubace ji opustili. Hnízdo jsem sám viděl v prosinci roku 2005. V tomto roce se však orlové u hnízda objevili jen koncem zimy, později však v jeho okolí nebyli viděni a přesunuli se poněkud dále na jihovýchod. Žádné hnízdo se však nepovedlo najít, a podobně neúspěšné bylo i pátrání v roce 2006. Další pár orlů mořských se zdržuje již od roku 2004 v západních Čechách. Je pravidelně vídan v borových lesích v okolí přehradní nádrže u Žlutic na Karlovarsku. Ani zde se zatím nepovedlo prokázat hnízdění.

Je tedy zřejmé, že orlí mořští do naší oblasti již pronikli, a tak nezbyvá než doufat, že nešťastný konec hnízdění na Chodovoplánsku byl buď náhodou, anebo jen ojedinělým „úletem“ nějakého pomatence, a že se s úspěchem setkájí další pokusy o zahnízdění, které jistě můžeme v naší oblasti očekávat. Samozřejmě, že uvítáme se strany veřejnosti všechny informace o případném pozorování orlů mořských, které je možno

Orel mořský na hnízdě. Foto Manfréd Možíš

posílat na Správu CHKO Slavkovský les v Mariánských Lázních, nebo na Správu CHKO Český les na Přimdě, či na pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny v Karlových Varech.

Literatura:

Ševčík J. (1989): Vznik hnízdní populace orla mořského na Třeboňsku. *Živa* 37:132-134

Ševčík J. (1997): Několik poznatků o populaci orla mořského (*Haliaeetus albicilla*) na Třeboňsku a její ochraně. *Buteo* 9:103-108

Šťastný K., Bejček V., Hudec K (1996): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985-1989. – H+H. Praha

Šťastný K., Bejček V., Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001-2003. Aventinum.

Voříšek P. (ed.) (1995): Zpráva o činnosti skupiny pro výzkum dravců a sov ČSO v roce 1993. *Buteo* 7:122-131

Tomáš Wizovský

Národní památkový ústav, Hrad a zámek Bečov nad Teplou

Šibeniční čas v Bečově nad Teplou, aneb příběh drobné památky v krajině

Přibližně 1 km jižně od malebného historického městečka Bečov nad Teplou (okr. Karlovy Vary) se na území CHKO Slavkovský les zdvihá výrazný kopec s názvem „Šibeniční vrch“ s pozůstatky raně novověké zděné šibenice.

Relikt šibenice zaujímá téměř celou šířku úzkého hřbetu mezi dvěma skalnatými vrcholky a je ojedinelou a velmi